

УКРАЇНОЗНАВЧА СКЛАДОВА У ВИВЧЕННІ ПРЕДМЕТА «ГІГІЄНА ТВАРИН» У НАЦІОНАЛЬНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В. КРАСНІЙ,
канд. ветеринарних
наук,
доцент НАУ

Національний аграрний університет має понад 100-літню історію існування. Першовитоки позначає 1898 роком, що у часі співпадає з заснуванням Національного технічного університету «Київська політехніка» (колишній політехнічний інститут), до складу якого, власне, і входив навчально-науковий підрозділ майбутнього аграрного закладу [1].

Переважає більшість нині діючих навчально-наукових інститутів і факультетів НАУ заснована у 20-ті й пізніші роки минулого століття.

То були часи громадянського збурення й пошуку майбутнього суспільно-політичного ладу, коли тривала національно-визвольна боротьба українського народу за встановлення і зміцнення незалежної Української Народної Республіки.

Одні виборювали майбутнє зі зброєю в руках, інші – розв'язували вузол проблем громадянського життя за допомогою потужної інтелектуальної праці.

Немає сумніву в тім, що суть тогочасних непростих подій, їх карколомне переплетіння більш докладно і професійніше донесуть історики, як фахівці своєї справи.

Однак і, ми, не претендуючи на рівень їхнього професіоналізму, прагнемо надати студентів можливість

відчутти на «смак» тогочасні проблеми не взагалі, а персоналізовано. З цією метою вводимо в тканину навчально-виховної роботи імена близьких студентів діючих осіб, які відомі як вчені, що зробили певний вклад у галузь науки, що вивчається.

Їх імена висвічені на портретах, крім того є надія, що доброю згадкою залучаємо до аудиторій так потрібну нам для підтримки життєстверджуючу енергетику їхнього духу. Одним із таких є професор А.К.С-короходько – видатний вчений, освітянин, громадський діяч.

Попри те, що його внесок суспільнозначущий, за радянських часів ім'я вченого з партійно-ідеологічних міркувань трималося в тіні (та й наразі відчувається спротив).

Особистість А.К.Скорородька гармонійно виповнена. В його особі поєдналися, з одного боку, професіоналізм (який, до речі, як щось самодостатнє (!) проголошується представниками сучасного політичного бомонду в якості козирної карти), з іншого боку, патріотизм, що ґрунтувався на українській національній ідеї.

Отже, з огляду на реальні події нашої доби, великою помилкою було б не залучити неординарну постать вченого як яскравий приклад відданого служіння сина України своїй матері – Батьківщині, відтак багатостраждальному народові.

З глибокої поваги до професора А.К. Скорородька, до світлої пам'яті його, на превеликий жаль, малознаного навіть у колі фахівців, відтворимо коротко біографічні дані й дещо найпосутніше і суспільнозначуще з вагомого доробку його на освітянській, науковій, суспільно-громадській нивах.

Життєвим кредо інтелігента душі, великого людина була праця, перелита в науковий пошук. Цим займався уперто, самозречено попри переслідування і підозру, контроль і цькування. Одне слово, здійснювалася різнолика за формою й антилюдська за змістом, триваюча упродовж десятиліть психорепресивна атака на колишнього невсипущого поборника проведення українізації.

Логічно, тривалий тиск диявола повалив дуба. З великого туману фактів раптом виринає хиткий вогник думки про те, що петля-зашморґ стиснула його гаряче серце на замовлення служників тогочасного демона смерті. До речі, роком раніше упокоївся й він – найбільший, найлютіший деспот і гноїтель українства, параноїк – Йосип Сталін. Хто пам'ятає, це сталося у ніч з 4 на 5 березня 1953р.

«Не убий» застерігає господня заповідь.

Отже, ім'я професора А.К.Скорородька червоною ниткою проходить упродовж усього терміну вивчення предмета «гігієна тварин»: теоретичний блок, лабораторний практикум, навчально-виробнича практика. Окрім цього, ми практикуємо щорічні студентські Скорородьківські читання (до 120-ї річниці від дня народження вченого проведемо вже п'яті читання) [2, 3].

Загальновідомо, що найбільш продуктивною є самостійна, пошукова змісту робота. Ми широко пропонуємо і пропагандуємо її. Отже, студенти працюють не тільки в бібліотеках нашого університету, вони відвідують державні архіви, архів Національної академії наук, окремих науково-дослідних і навчальних закладів м. Києва.

Наذاється, як ми й очікували, такі пошуки виявилися не безплідними. Щороку віднаходимо нові оригінальні матеріали, документи, виходимо на цікавих людей (декотрі з них мають навіть родинні зв'язки). Також на тих, хто особисто знав, навчався у професора, був пов'язаний професійно. Приємно відзначити, що юнаки й юнки переймаються справою, проводять глибокі аналітичні дослідження роздобутих фактичних матеріалів, також оцінюють тогочасне громадсько-політичне становище, порівнюють з сучасною дійсністю, дорослішають розумово [4].

Така дослідницько-аналітична праця студента уподібнює його до овоча, який, зрештою, набуває властивих йому смакових якостей, визріваючи в природних (не штучних) ґрунтово-кліматичних умовах.

Очевидно, час ознайомити з вузловими моментами біографії вченого.

На світ божий Антін з'явився четвертим, передостаннім з братів. Це сталося 1 березня 1883 року в чарівному куточку України, містечку Каневі, у хатинці, що стояла, як сказано у Тараса Григоровича, «край села», і його теж «там мати повила...» Батько – швець-землероб. Юнак добре шив чоботи, та ще краще, жадібно поглинав знання. Тож подався до Умані в учні школи землеробства і садівництва. Та за якийсь час здібного юнака відрахували зі складу учнів за участь у революційній роботі... І він гайнув аж до Са-

ратовської губернії, де й закінчив за I розрядом Маріїнське землеробське училище [5].

Виникає запитання. Що спонукало хлопця виїхати за межі України ?

Ймовірно, причина в тогочасній суспільно-політичній атмосфері. Адже Україна кінця XIX століття вела боротьбу за фізичне й духовне виживання, оскільки на той час Росії вдалось майже знищити українську самобутність в економічному сенсі. Не кращим було становище і в духовній площині [6]. Діяв Емський указ 1876 року, який забороняв вживання української мови в різних сферах життя. У той же час в 1900р. у Харкові з ініціативи Д.Антоновича та М.Русова було засновано Революційну українську партію (РУП), яка мала орієнтуватися на селянство. 1905 року замість РУП утворилась Українська соціал-демократична робітничая партія (УСДРП). У деяких університетах почали читати лекції з українознавства, з української мови, історії: київський професор Лобода, в Харкові – професор Сумців і професор Холанський. Зокрема, у Харкові, Києві, Петербурзі існували потужні українські соціал-демократичні студентські організації, з їх ініціативи в університетах відбуваються зібрання, виголошуються реферати, доповіді з питань національного характеру.

Після подій 1905 р. почала лютувати реакція, забороняються партії, закриваються газети, конфіскуються тиражі, арешти серед інтелігенції. Однак революційний рух наростає.

Ще 1900 року М.Міхновський випустив у світ брошуру «Самостійна Україна» радикального змісту. Зокрема говорилося, що «Українська інтелігенція схильна до боротьби кривавої і нещадної.» Її лозунг «...одна, єдина, неподільна, вільна, самостійна Україна...» Ми «...взьємо силою те, що нам належить по праву, але відняте в нас силою...» [7].

Загалом, революція 1905 року змінила на краще стан демократії, аграрний сектор, національне питання. Видано царський маніфест про громадянські вольності. Заборони щодо української мови та культури втратили свою силу [7].

У Думі в 1907 р. створюється об'єднання українських депутатів «Українська трудова громада», яка вимагає рівноправності української мови, автономії України [6]. В Україні з 1906 до 1914 року видається газета «Рада». Поширюються матеріали української державотворчої ідеології М.Міхновського, Д.Донцова, В.Липинського. Все сказане, очевидно, підігрівало молоду кров. З іншого боку, реакція міністерства внутрішніх справ ставала жорстокішою, поширювалися репресивні заходи в тому числі й щодо студентства. Отже, А.Скорородька вдруге відрахували з формулюванням «За студентские беспорядки» тепер уже з числа студентів Харківського ветеринарного інституту. Проте невдовзі поновили.

Зауважимо, що в цей же час, курсом старше, навчався майбутній великий поет-лірик Олександр Олесь (Кандиба), який назвою своєї першої збірки поезій «З журбою радість обнялась» ніби визначив суть періоду, позначеного двома революціями і наступних обнадійливо-трагічних подій у власному житті і суспільстві. Не виключено, що обидва вони товаришували, адже були активістами в соціал-демократичному русі.

У той час Олександр Олесь писав:

«Глянь, повстає поневолений люд,

З себе кайдани і ярма зриває,

Морем шумить і про волю співає,

Гнівний іде на розплату й на суд...» [8].

ХВІ був одним з престижних і прогресивних, у сенсі політичних настроїв навчальних закладів, мав на той час 50-річну історію від часу заснування. Допитливо-му Антону було цікаво навчатись. Адже в інституті працювали видатні вчені-професори С.А.Іванов, М.Ф.Іванов (останній є автором створення всесвітньо-відомої асканійської тонкорунної породи овець, котра стала гордістю вітчизняного тонкорунного вівчарства), А.Д.Раєвський, І.П.Садовський, Л.С.Ценковський, А.І.Якобій, І.П.Скворцов та інші. В аудиторіях зберігалася духовна аура першозасновників навчального закладу професорів Ф.В.Пільгера і Н.Д.Галиць-

кого [9].

По закінченні інституту 1909 р. 26-літній юнак працює на Приладозьких каналах (Петербурзьке земство), де за часів Петра I полягли десятки тисяч козаків, зводячи західний форпост Російської імперії. У 1914–1917 рр. у діючій армії обіймає посаду завідувача навчального кузеньку штабу 8-ї армії Південно-західного фронту.

У 1918–1920 рр. загартований життям, виповнений досвідом фахової лікарської організаційно-практичної роботи, А.К.Скороходько переймається розв'язанням двох важливих проблем, породжених перебігом подій. По-перше, організація і становлення на нових засадах державної ветеринарної служби. По-друге, організаційне і документальне забезпечення відкриття в Києві вищого навчального закладу з підготовки ветеринарних лікарів і спеціалістів тваринництва – зоотехніків.

А.К.Скороходька припустимо вважати одним із тих українців, у яких прокинулася національна свідомість можливо дещо раніше ніж в інших. На прикладі його бачимо, як зацькована, пробуджена від вікового гніту людина (народ) – взялася за розбудову свого внутрішнього життя і зміну зовнішніх чинників та обставин, загартавши попередньо особисту волю і характер [10].

Пам'ятаймо, що уряд Павла Скоропадського прихильно ставився до розвитку мережі освіти, зокрема вищої, в Україні. Але спроба відкрити ветеринарний інститут за час його правління виявилася невдалою у зв'язку зі зміною уряду попри те, що документальна база була повністю підготовлена й передана до міністерства освіти. Загалом аналіз обставин дає підстави стверджувати, що в епопеї, пов'язаній з відкриттям Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту (1918–1921), головною рушійно-ініціуючою, організуючою постаттю був член ветеринарної секції Наркомзему України, завідувач ветеринарним відділом Київського губземства, він же член організації з відкриття інституту, професор А.К.Скороходько, який опісля став першим деканом (1920 р.) і ректором (1924–1927 рр.) свого дітища – інституту [11].

Обсяг справ, якими предметно займався Скороходько, неймовірно великий. Варто пригадати, що чинилося у 20-ті роки в Києві, в Україні і при цьому на ті події накласти проблеми, пов'язані з організацією нового навчального закладу. Мабуть, не випадково, невдовзі по призначенню його ректором КВЗІ, покидає посаду, м. Київ і емігрує за кордон професор В.К.Ліндемман, зав. кафедрою гігієни медичного інституту. А попрацювавши всього-на-всього два роки, раптово помирає (1924) другий ректор, професор Ф.З.Омельченко.

У Антона Калениковича питаннями першочергової важливості були: кадрове забезпечення виконання навчальної програми і добробут студентів. Молодь практично на 100% була з сільської місцевості і потребувала житла. Питання мовної політики стояло поза конкурсом: близько 85 % навчальних дисциплін викладались українською мовою. До речі, професор спеціально займався питаннями української мови, української термінології, очолював ветеринарно-зоотехнічну секцію та був співголовою сільськогосподарського сектора Інституту української Наукової мови ВУАН.

Насамкінець, позначимо ще одну важливу подію: від грудня 1922 р. у структурі КВЗІ була створена перша і єдина в колишньому союзі кафедра зоогієни на чолі з професором А.К.Скороходьком. Наступний пріоритет, а саме з відкриттям кафедри починає викладатися окремим курсом предмет «зоогієна». Окремою постановою союзного уряду від 1930 р. означений курс вводиться до навчальних планів усіх інститутів і факультетів такого профілю [12].

Подією в освітніх колах стало написання (1928 р.) і видання (1930 р.) першого підручника «Гігієна тварини» (39 друкованих аркушів). Мова українська, Держвидав України, Харків-Київ [13]. Підручник опрацьований на основі оригінальних методологічних і методичних підходів автора, а також із залученням кращого тогочасного європейського і вітчизняного дос-

віду у тваринництві.

На жаль, націоналіст і патріот за духом і переконанням, він же – гігієніст № 1, визнаний як засновник сучасної науки зоогієни [9], у рік виходу в світ підручника за його авторством уже перебував у м. Архангельську, будучи попередньо звинуваченим у належності до так званої Спілки визволення України й етапованим у ніч під новий 1930-й рік.

Відаємо належне, авторитет Скороходька був настільки високим, а інтелект його очевидно настільки потрібним країні, що до нього не застосували суворих обмежень (хоча широко відомі й інші приклади, коли знищувався інтелектуальний цвіт української нації). Принаймні, так було через деякий час. Адже створювалися крупні, на тисячі голів, тваринницькі радгоспи. Крім того, ідеологи готували країну до проведення широкомасштабної колективізації. Очікувана, ніким не знана до того часу концентрація тварин на обмежених територіях, у разі неприйняття спеціальних ветеринарно-санітарних заходів, які до того ж, належало ще поглиблено вивчати, опрацьовувати – таїла велику загрозу щодо здоров'я, рівня продуктивності тварин, кількості й якості одержуваної продукції, а також можливого поширення низки захворювань, спільних як для тварин, так і для людей (антропоозоонозів). Від самого початку професор завідує відділом зоогієни Північного крайового науково-дослідного ветеринарного інституту. Від 1932 р. по 1944 р. очолює кафедру Вологодського сільськогосподарського інституту і за сумісництвом працює у Всесоюзному інституті експериментальної ветеринарії (ВІЕВ). Отже, засновник експериментальної зоогієни, першої ветеринарної наукової школи зоогієністів, фактичний (а не формальний) лідер радянських зоогієністів, перебуваючи у засланні, опрацьовує підручник російською мовою, який виходить двома виданнями у 1936 і 1940 рр. 1944 року доктор ветеринарних наук, професор на 62-му році життя на решті одержує «височайший» дозвіл повернутися в Україну.

Повоєнне десятиліття страдницького життєвого шляху професора було не менш напруженим і продуктивним. Він відроджує добре ім'я свого дітища – кафедри зоогієни Київського ветеринарного інституту. Реалізує омріяний план масштабних наукових досліджень. Учні його наукової школи А.А.Шиллов, М.С.Борщ, О.Л.Бедрата, Н.А.Караванська та інші опрацьовують актуальні проблеми повоєнного розвитку тваринництва. Кафедра зоогієни КВІ стає незаперечним «законодавцем» передових наукових ідей, відомим консультативним центром для молодих науковців з різних кінців країни.

У 1950 р. виходить друком останній, найбільш ґрунтовний підручник за авторством професора А.К.Скороходька «Гігієна сільськогосподарських тварин», високо поцінований вченими-фахівцями, практиками сільськогосподарського виробництва [14]. У перекладі підручник видається у Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Китаї.

Професор А.К.Скороходько сповнений планів реорганізувати систему навчально-наукової роботи освітніх закладів і практичної підготовки студентів. Він виступає на авторитетних союзних форумах вчених, обґрунтовує необхідність докорінних змін у ставленні офіційних державних органів щодо розвитку і постановки комплексних зоогієнічних досліджень і рішучого впровадження їх результатів у виробництво.

На превеликий жаль, голос «волаючого в пустелі» не чули насамперед... ідеологи існуючої системи та їх сатрапи. Одним із таких був пригрітий ласкавою українською землею Аветис'ян, за професією філософ КВІ. Дирекція інституту в особі директора П.М.Лемішка неодноразово терміново реагувала на запити партійно-ідеологічного відомства столиці України, надсилаючи характеристики на безпартійного професора, завідуючого кафедрою зоогієни.

Що стосується чисто людських якостей, культури праці, спілкування, міжособистісних стосунків, моральних засад вченого – це окрема і важлива сторінка життя великого українця. Коли чуєш слова із пісні Степана Галябарди «... Я любив Вас усіх та найбіль-

ше любив Україну, певно в цьому і є та найважча провина моя...», то здається, що це про нього, про Антона Калениковича. Ми робимо спроби доносити цю інформацію до нашого студентства.

Можливо здається, а можливо так воно і є, мольд приймає тяжко. Перекоаний, не від того, що вона, як-то мовиться, чимось погана. Це абсурд. Переважно від того, що несприятливо впливає довкілля. На юні душі, не зміцнілі серця щодня, щохвилини накочуються хвилі переважно негативної інформації, оточують поля негативної руйнівної енергетики.

Та й ми, викладачі, частіше за все спілкуємося з ними, промовляємо до них не гласом Людини, як високого створіння Божого, а голосом рупора, технічного пристрою, увімкненого в загальноміську чи державну мережу. У якого, вибачте, відсутня тепла, рухлива, жива душа. Можливо, це занадто... Тоді інакше: наші Душа і Серце не задіяні в діалозі. Так. На цьому можна себе «спіймати»... Якщо контролювати. Але й у цьому разі, об'єктивно, не всі індивіди готові до такого чину. З одного боку. А з іншого. Не всі індивіди тебе «впускають у свою оселю». Краще – «храм».

Однак... тут ми уже торкаємося дещо іншої проблеми – педагогічної майстерності найвищого (в розумінні гуманному) ґатунку. Саме тієї, яка блискуче опрацьована відомими корифеями української педагогіки: Костянтином Ушинським, Григорієм Ващенком, Василем Сухомлинським та багатьма іншими.

Стверджуємо, що і в цьому делікатному питанні, як засвідчують учні і послідовники героя нашої оповіді, Антон Каленикович Скороходько тримав планку на досить пристойній висоті.

Література

1. Національний аграрний університет: 1898–

1998. – К.: НАУ, 1998. – 112 с.

2. Красій В.В. Акцент – на педагогічний процес / За с/г кадри. НАУ. – 2001, – № 6, – С. 5.

3. Сливка О.С., Андрушко О.І. До 80-річчя зооінженерного факультету. Зустріч з випускницею КВЗІ 1932 р. Шаповаловою А.Х. Доп. На 56-й студ. н.-ви-робн. конф. Програма. К. – 2002. – С. 8.

4. Соломон В., Сириця Л., Клеофастов Д. та ін. «Не дозволяй душі лінитись...» // За с/г кадри. НАУ. – 2001. – № 2. – С. 5.

5. Борщ М.С. Довідка про професора, докт. вет. наук А.К. Скороходька. – К. – 1981. – 4 с. (Рукопис).

6. Петлюра Симон. Вибрані твори та документи. – К.: Довіра. – 1994. – С.5–9.

7. Белебега І. Україна і комунізм. Кн. Перша. – Харків – // Березіль. – 2000. – С. 71–74.

8. Олесь О. Твори в 2-х томах. Том перший. К.: Дніпро. – 1990. – С.13.

9. Чорний М.В. Зоогігієна: історія, проблеми і завдання курсу при підготовці зооветспеціалістів // Наук. вісник НАУ. – 1998. – № 12. – С.29–32.

10. Ващенко Григорій. Виховання волі і характеру. – К.: Школяр. – 1999. – С.159–168.

11. Скороходько А.К. З історії Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту // Записки Київського ветзооінституту. К. – 1924. Т.1. – С. 11–32.

12. Красій В.В. Захаренко М.О. Досягнення наукової школи професора А.К. Скороходька у вивченні актуальних проблем зоогігієни і підготовці спеціалістів вищої кваліфікації для тваринницької галузі за 75 років. // Науковий вісник НАУ. – 1998. – № 12. – С. 13–25.

13. Скороходько А.К. Гігієна тварини. Т. 1. – Харків–Київ: Держвидав України. – 1930. – 626 с.

14. Скороходько А.К. Гігієна сільськогосподарських тварин. 4-изд. – М.: Сельхозгиз. – 1950. – 465с.